

Saqqalı Uşaq

© Cəlil Məmmədquluzadə “Seçilmiş Əsərləri”

Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1966

Üç cildə

Birinci cild

Bu hekayəni nağıl eləməmişdən qabaq bunu istəyirəm deyəm ki, bir para uşaqlarda belə bir pis xasiyyət olur ki, əllərinə karandaş düşən kimi başlayırlar evin divarlarını yazmağa. Hələ çoxusu kömürnən də, təbaşirnən də yazır. Hələ sən kömürü və təbaşiri deyirsən, mən elə pis uşaq görmüşəm ki, əlinə mismanı, ya pıçağı alıb, divarları cızıb xarab eləyir.

Nədənsə, divar yazan uşaqlardan mənə aram yoxdu; ondan ötrü ki, həyə sən yaxşı uşaqsan və könlün məşq eləmək istəyir, götür kağızı-qələmi, bir yerdə otur və nə qədər kefindir, yaz.

İndi keçək nağılımıza.

Mən elə bilirdim ki, bizim uşaqlar özgə uşaqlar kimi o qədər də divar yazan deyillər; çünki çox nəsihət eləmişdim və onlar da mənə söz vermişdilər ki, divarları yazmayacaqlar. Amma axır vaxtlarda gördüm ki, balkonun divarında, qapının dalında bir xəlvət yerdə bir belə şəkil çəkilib; deyəsən, bir heyvan başıdır, qulaqları da deyəsən var, bir-iki ayağı da var, altında beş dəfə əlif yazılıb və bundan savayı beş-altı yumru şey çəkilib. Bunların hamısı karandaş ilə yazılıb, elə naşı kobud yazılıb ki, bunu uşaqdan savayı heç kəs yazı bilməz.

Xoşuma gəlmədi, çağırdım uşaqları.

—Ədə, genə divarları yazırsınız?

Üçü də gəldi durdu yazının qabağında.

—Hansınız yazmısınız?

Üçü də dayandı.

—Elədə pəs şeytan yazıb?

—Dədə, vallah mən yazmamışam.

Balaca Qurban da “mən yazmamışam” deyə-deyə əllərini üzünə qoyub başladı ağlamağı.

Mən deyinə-deyinə bir əski tapıb yazını təmizlədim getdim. Amma bunu eşidirdim ki,

Heydər Teymura deyirdi: —Sən yazmısan.

Teymur da Heydərə deyirdi: —Sən özün yazmısan.

Burada ağlayan oğlum Qurban qaça-qaça gəldi yanıma, guya ki, bir böyük xəbər gətirib.

—Dədə, o yazını Heydər yazıb; vallah, dədə, Heydər yazıb.

Heydər də acıqlı-acıqlı gəldi durdu Qurbanın qabağında və əllərini ata-ata elə hirsənən cavab verdi ki, az qalırdı əllərini soxa uşağın gözünə. Mən acıqlandım və üçü də sakit olub istədilər gedələr, mən onları saxladım və bunu dedim:

—Mən sizdən o qədər divarı yazmağınızdan ötrü incimirəm, nə qədər ki, sizin danmağınıza inciyirəm; sizin qorxudan yalan danışmağınıza inciyirəm. Ona inciyirəm ki, söz yox, divarı yazan üçünüzdən birinizdi; amma üçünüz də and-aman eləyirsiniz ki, siz yazmamısınız. Pəs sizdən savayı bu evdə uşaq ki, yoxdu.

Genə uşaqlarım başladılar and-amanı, bir-biri ilə deyişməyi.

Ardan beş-on gün keçmişdi. Haman divarda, qapının dalında, haman davalı cızma-qara pozulan yerdə gördüm genə haman yazı: heyvan kimi bir şeyə oxşayır, altında bir neçə əlif yazılıb, yanında bir neçə yumru maziya oxşar bir şey çəkilib.

Hirsləndim. Uşaqları çağırdım. Genə haman and və qəsəm, genə bir-birinin üstünə atmaq, genə göz yaşı...

Mən bu dəfə qəfə o qədər incidim ki, o günü bidamağ oldum və çörək yeyə bilmədim. ürəyim ona sıxılırdı ki, üç uşağımızın biri başlayıb naxələflik göstərməyə; həmin mənim tərbiyəmi pozub divarı xarab edir, həmi and-aman ilə mənə bu qədər bərk-bərk yalan satır və beləliklə öz qorxaqlığını açıq-açığına bildirir.

Bu da keçdi və bir iki aydan sonra bu giley-güzar başladı yaddan çıxmağa.

Amma bir gün mən gecə bərk dilxor oldum. Balkondan keçirdim, gördüm divarda genə haman cızma-qara, haman heyvana oxşar bir şey, altında bir neçə əlif, yanında bir neçə yumru-yumru yazılar. Bu dəfə uşaqlara bir söz dəxi demədim; öz-özümə fikir elədim ki, əgər mənim uşaqlarımın biri inada düşüb məni qəsd ilə incitmək istəyir qoy burda bir söz deməyim, bəlkə öz-özünə düşünə ki, bu iş özü hər babətdən pis işdir.

Digər tərəfdən də məni məşğul edən tərbiyə məsələsi idi ki, aya, görək mən uşaqlarıma verdiyim tərbiyənin hansı bir tərəfi yanlış yola düşüb; aya görək mən kimi bir qoca mürəbbinin səhvi harada olub və bundan sonra uşaqlarım barəsində bəslədiyim rəftarın hansı tərəfinə təgyir verməliyəm.

Böyük şəhərdə yaşamaq çox babətdən rahatlıqdır. Xüsusən bazar-dükanda cəm olan dünyanın hər bir neməti - yeməli və içməli qəbilindən - hamısı həməvəqt şəhər əhli üçün mühəyyədir. Və bazar-dükandan əlavə heç bir mətəh yoxdur ki, onu əllərdə gəzdirməsin və sənin öz qapına gətirib satmasınlar: meyvə, pəncər, yağ pendir və qeyriləri.

Bizim də bir müştərimiz var ki, ayda bir, həftədə bir, sağ əlində bir vedrə yağ, sol əlində bir səbət yumurta, çiyində tərəzi, hıqqına-hıqqına pilləkənləri çıxar yuxarı və bizə salam verəndən sonra həmişə belə deyər:

—Qab gətirin.

Ev adamı və uşaqlar və gahdan bir mən özüm də həməvəqt çıxarıq bunun qabağına, salamını alarıq, kefini soruşarıq və sonra gətirdiyi əşyaya tamaşa edib qiymətini xəbər alarıq. Bu da həmişə belə cavab verər:

—A kişi, qiymətini bilirsiniz, qab gətirin.

Və bu növ sual-cavabın nəticəsində müştərimiz bir bir neçə givrənkə yağ çəkib verər, bir qədər yumurta sayıb verər; pulumuz olanda alar, olmayanda da nisyə qoyar gedər ki, bir də yolu düşəndə gəlsin.

Bu kişinin adı Kəblə Əzimdir və yaşı qırx-qırx beş, uca boy, bir kasıb və fağır İran əhlidir. Dünən Kəblə Əzim yenə yağ yumurta gətirmişdi. Yağı çox təriflədi ki, Dərbənd yağdır, çıxarı çox az olacaq, özü də kəhrəba kimi, yeyəndə ətrindən doymaq olmayacaq; yumurtaları da guya Qurnaşın kəndindən gətirib, oranın toyuqları guya çəmənlərin otundan və çiçəyindən başqa bir şey yemirlər.

Yağdan beş-altı manat, yumurtadan da genə bir qədər borcumuz qaldı. Çünki o günü xırda pulumuz olmadı (yəni böyük pulumuz da yox idi). Kəblə Əzim şey-şüyünü götürdü və çıxdı dalana ki, getsin; mən də girdim otağa . Birdən yadıma düşdü ki, Kəblə Əzimə tapşırı idim Ərdəbildən təzəlikdə gələn olsa, mənə xəbər versin; Ərdəbil fazili Mirzə Ələkbər ağa barəsində əhval bilmək istəyirdim (çünki Kəblə Əzim özü ərdəbilli idi).

Tez çıxdım dalana və gördüm ki, kişi yağı və yumurtanı qoyub yerə, keçib qapının dalına və bir güdək karandaşın ucunu ağzına soxub fikrə gedib. Divarda heyvana oxşar bir cızma-qara çəkilib, altından bir neçə əlif, yanında bir neçə girdə şey. Mən çox təəccüb elədim və əhvalım da birdən nədənsə dəyişildi. Kəblə Əzim mətləbi duydu və mən soruşmamış dedi:

—Molla əmi, doğrusu mənim dərsim-zadım yoxdu bu bir yaddaşdı, yazdım ki, hesablar dolaşmasın.

Mən qəh-qəh çəkib güldüm. Kişi də bir az gülümsündü. Mən bircə bunu soruşdum ki, divara yazdığığın mənəsi nədir?

Mənəsi bu imiş: Kəblə Əzim istəyirmiş bir inək çəkə və inəyin altında yazdığı beş cızığın mənəsi bu imiş ki, mən ona beş manata inək yağından borclu qaldım. Girdə yazılar da yumurtadan qalan borcumun hesabı imiş.

Mən genə güldüm və uşaqlarımı çağırdım və onlara belə dedim:

—Uşaqlarım, uşaqlarım, gəlin, bura gəlin!

Uşaqlar doluşdular və gözləri divara sataşan kimi çox-çox təəccüb elədilər və məndən soruşmağa başladılar:

—Dədə, bunu kim yazıb?

Dedim:

—Balalarım, bu yazını yazan da sizin kimi uşaq idi; ancaq bircə təfavütünüz oradadır ki, onun saqqalı var, sizin hələ saqqalınız yoxdur.

Uşaqlar çox gülüşdülər və məlum ki, bunların gülüşüb şad olmalarına böyük bir səbəb var idi ki, hər bir oxucuya aşikar olsun gərək.

Mətni yığdı: Nərgiz Abadi

Veb üçün hazırladı: Aynurə Hüseynova

AZERİ.org qoyuldu: İyul, 2003